De kracht en macht ligt bij de gemeenten

De kabinetsformatie is nog in volle gang, maar als landelijke politieke partij maakt u zich natuurlijk al op voor de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart 2018. De recente veranderingen in het sociale domein (beter bekend als "de decentralisaties") worden bij die verkiezingen ongetwijfeld een urgent onderwerp voor kiezers en politici. Graag zetten we voor u de laatste ontwikkelingen op een rij. Ter inspiratie voor uw handreiking 'gemeenteprogram' waarmee u uw partijafdelingen helpt aan een basis voor hun lokale verkiezingsprogramma's.

De versterking van de sociale basis(voorzieningen) in buurten is een cruciale opgave voor gemeenten. Te veel burgers zijn niet (meer) voldoende zelfredzaam. Ze belanden aan de zijlijn als hun problemen niet snel gesignaleerd worden en ze geen adequate ondersteuning krijgen. Beginnende problemen groeien dan uit tot grote zorgen, die leiden tot persoonlijke ontwrichting en maatschappelijke schade.
Burgers vragen om op hun eigen kracht te vertrouwen, is mooi als principe maar heeft ook zijn grenzen. Dat concludeerde de WRR onlangs en dat is ook de ervaring van onze sociaal werkers. Voor sommige (kwetsbare) burgers is de huidige samenleving helaas te ingewikkeld, te veeleisend. Voor hen is zelfredzaamheid simpelweg een brug te ver. En dat plaatst gemeenten voor lastige dilemma's. Uiteindelijk dragen zij immers (wettelijke) verantwoordelijkheden op alle leefgebieden.

(Illustratie Movisie en Sociaal Werk Nederland; Alles is gezondheid)

Om hen erbij te houden hebben gemeenten behoefte aan nieuwe werkwijzen. En anders dan het Rijk voorheen hebben ze daarvoor ook meer mogelijkheden. Want de beste suggesties komen vaak uit onverwachte hoek, bijvoorbeeld van betrokken en actieve burgers. Soms zijn immers creatieve, onorthodoxe oplossingen nodig die aansluiten bij de mogelijkheden van de buurt. Buiten de lijntjes kleuren en bureaucratische hordes durven omzeilen, levert vaak verrassende resultaten op.

Sociaal werkers en sociaalwerkorganisaties dragen daar dagelijks aan bij. Zij zijn de doeners die zonder poespas samen met bewoners de kansen grijpen die de lokale gemeenschap biedt. Peuterspeelzaalleidsters die, dankzij hun vakkennis rond spelend leren, de jongste kinderen al meer kans geven op een succesvolle onderwijscarrière. Jongerenwerkers die per app 24/7 bereikbaar zijn voor jongeren die dreigen af te glijden.

Schuldhulpverleners die een gemeentelijk potje weten te vinden waardoor een dreigende (en kostbare) woninguitzetting wordt voorkomen. Ouderenwerkers die vrijwilligers begeleiden bij het organiseren van senioren die hun netwerk zien verwateren.

Als brancheorganisatie voor het sociaal werk kennen wij onze leden. Zij dóén dat lokale werk. Graag bieden we u een staalkaart van hun praktijkervaringen en hun expertise aan, inclusief inspirerende voorbeelden en urgente suggesties.
Wilt u laten zien dat u weet wat er werkelijk speelt in gemeenten? Dan pleit u voor het volgende:

Investeren in de jeugd loont!

*(Blijf) investeren in peutervoorzieningen voor een betere startpositie van **alle** kinderen, ook op de basisschool.*
Goede voorschoolse voorzieningen, zoals peuterspeelzalen, geven peuters een betere startpositie op de basisschool en voor de rest van hun leven. Dat leidt allereerst tot betere leerprestaties en minder schooluitval, en op den duur tot hogere arbeidsparticipatie en meer kwaliteit van leven. Terecht pleit de SER in haar rapport '*Gelijk een goede start'* daarom voor "een basisvoorziening voor elke peuter, en in het bijzonder voor peuters met een achterstand".
Zo'n 700.000 kinderen maken gebruik van kinderopvang en voorschoolse voorzieningen. Een kleine 100.000 peuters onder hen gaan naar de voorschoolse peutervoorzieningen. Gemeenten zijn (deels) financieel verantwoordelijk voor deze voorschoolse voorziening. Door goed samen te werken met de gemeentelijke jeugdhulp, met de ouders in de wijk en met zorgpartijen, leveren voorschoolse voorzieningen een belangrijke bijdrage aan het voorkomen dat zwaardere zorg nodig is. Ze bieden lichte opvoedondersteuning en verwijzen zo nodig door naar andere dienstverleners in het sociaal domein.
Wat zich ook absoluut uitbetaalt is een gedeelde pedagogische visie, zowel binnen als buiten de school. De peutervoorziening is dan belangrijk als startpunt: gezinnen, ouders en kinderen worden 'zichtbaar' en kunnen actief betrokken worden bij de buurt. ***Let op***: zorg ervoor dat door de harmonisatie van peuterspeelzaalwerk en kinderopvang, het gesubsidieerde peuterwerk met al die aanwezige kennis niet verloren gaat. Juist veel doelgroeppeuters en hun ouders kunnen immers geen gebruikmaken van de kinderopvang.

Voor elk kind dat het risico loopt in de problemen te komen, is er kind- en gezinsgerichte ondersteuning.
Je gunt elk kind de beste opvoeding en opvoedingsomgeving, maar helaas is dat niet voor ieder kind weggelegd. Circa 400.000 kinderen krijgen een vorm van jeugdhulp en zo'n 421.000 kinderen leven in armoede. Er is een grote groep kinderen die het risico loopt in de problemen te komen, al in een vroeg stadium van hun leven. Die kinderen kun je helpen door te zorgen dat er een vangnet is in de vorm van ondersteuning voor hen en hun ouders. Iemand die hen helpt en begeleidt; zo licht en kortdurend mogelijk, maar wel dichtbij. Je kunt van de school en leerkrachten immers niet verlangen dat zij ook buiten het lesgeven om het kind en het gezin ondersteunen. Daarvoor heb je andere professionals nodig. Sociaal werkers, zoals schoolmaatschappelijk werkers, jeugdwerkers en gezinscoaches helpen kinderen en ouders dankzij lichte en gerichte vormen van individuele en collectieve ondersteuning. De gemeente kan ervoor zorgen dat die hulp er is, al of niet met inzet van vrijwilligers, maar wel professioneel ingericht.

Geef voortijdige schoolverlaters een perspectief door te investeren in sociaal werk.
Niet alle jongeren doorlopen hun middelbare school probleemloos. Jaarlijks verlaten ongeveer 25.000 jongeren zonder diploma het onderwijs. En die krijg je niet zomaar terug naar school. Je moet eropaf, hen opzoeken op hun ontmoetingsplekken, thuis aanbellen. Alleen dan kun je langzaam hun vertrouwen winnen en samen een haalbare route uitstippelen die hen weer grond onder de voeten geeft.
Dat geldt zeker ook voor alleenstaande vluchtelingjongeren die 18 jaar worden. Vasthouden en niet loslaten. Sociaal werk, in het bijzonder jongerenwerkers, kunnen dat. Zij werken nauw samen met politie, zorgprofessionals en wijkteams. Tegelijkertijd kun je zo vroegtijdig radicalisering signaleren en voorkomen dat jongeren doorschieten naar extremistische opvattingen. Gemeenten moeten meer investeren in deze professionals, ook in het kader van preventie onder de WMO en preventie onder de wet Jeugd.

Een gemeentelijke samenhangende visie op gezondheid

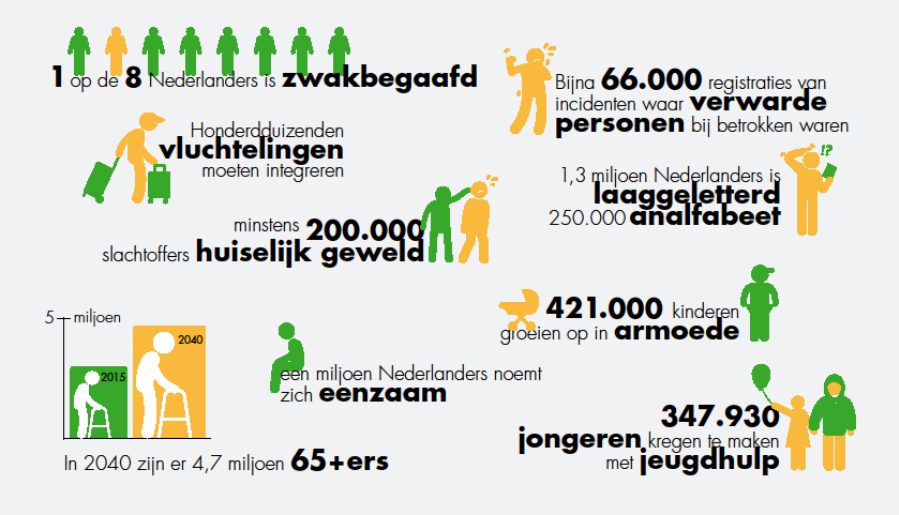
Gemeente en verzekeraar investeren gezamenlijk in preventie
De huidige transformatie in het sociaal domein legt, bij het organiseren van zorg en ondersteuning, steeds meer de nadruk op de kwaliteit van leven van mensen. Terecht, want wie lekker in z'n vel zit wordt minder snel ziek. Dat betekent dat je moet kijken naar de mens als geheel: naar fysieke, mentale én sociale gezondheid. Dat vraagt van gemeenten een samenhangende visie op gezondheid die uitgaat van preventie. Niet alleen vanuit het perspectief van zorg, maar juist vanuit dat van welbevinden; en dat in samenhang met andere domeinen zoals welzijn, wonen, werken, cultuur en sport. En het vraagt om afspraken over cofinanciering met de zorgverzekeraar. Om een gezamenlijk budget voor financiering van een integrale preventieve aanpak van gezondheidsproblemen, waarbij de verzekeraar als vertrekpunt de zorg heeft en de gemeente het sociaal functioneren.

Sociaal maakt gezond
We willen graag dat mensen zo lang en zo zelfstandig mogelijk in hun vertrouwde omgeving kunnen wonen. Of ze nu oud zijn, (tijdelijk) verward, of een beperking hebben. Dat kan alleen als dreigende belemmeringen tijdig worden onderkend en aangepakt. Dus meer aandacht voor preventie, voor voorkomen in plaats van genezen of oplossen. En dat impliceert ook: jong geleerd, oud gedaan. Gun kinderen in kwetsbare buurten een gezonde leefstijl; geef ze les in gezond leven, eten en bewegen.
Deze oplossingen komen niet alleen vanuit de zorg. Maar juist ook van aanpalende domeinen zoals het sociaal werk, waarvoor gemeenten verantwoordelijk zijn. Sociaal maakt gezond, en dat ontdekken we steeds meer. Een sociaal netwerk, werk (betaald en onbetaald), een ontmoetingsplek in de buurt, dagbesteding, koken of sporten met buurtgenoten, de kerk, lotgenotencontact: al die sociale activiteiten leveren een bijdrage aan gezondheid. Mensen voelen zich gezien en gehoord, ze leven gezonder. Ook wanneer ze kampen met tegenslagen, een beperking of een (chronische) ziekte. Bovendien zorgt het sociaal werk ervoor dat medische

interventies meer effect hebben, dankzij goede aanvullende mentale, sociale en praktische ondersteuning thuis en in de buurt.

Gemeenten verbeteren de aanpak van schulden en armoede

Gemeenten zetten in op de juiste ondersteuning en snelle toegang tot schuldhulpverlening.
80% van de vragen bij de sociale (wijk)teams en integrale intakes gaat (mede) over financiën; bijna 1 op de 5 huishoudens heeft risicovolle schulden. Volgens het SCP is er bovendien een grote groep Nederlanders die niet mee kan komen in de steeds complexer wordende, digitaliserende samenleving. Financiële problemen hebben directe gevolgen voor andere levensdomeinen. Schulden leiden tot stress en huiselijk geweld, tot beschadigde kinderen en negatieve gedragspatronen. Financiële zorgen en schaamte daarover verkleinen ook de kans op een betaalde baan. Vanuit neuropsychologisch perspectief lijkt positieve aandacht voor goed gedrag meer en meer de sleutel tot succes in de dienstverlening. Aanhoudende financiële problemen maken echter dat mensen bij de dag gaan leven. Als de aandacht gericht blijft op de rekeningen die morgen betaald moeten worden, dan verdwijnt het langetermijnperspectief. Mensen met schulden zijn geholpen met het ontwikkelen van dat deel van het brein dat deze negatieve impulsen kan pareren. Als gemeenten – met de juiste ondersteuning door sociaal werkers en snelle toegang tot schuldhulpverlening – zich daarop richten dan zal dat herhaalgedrag terugdringen.

Gemeenten dragen hieraan bij door (onderdelen van) schuldhulpverlening in het brede sociale domein te integreren, bijvoorbeeld in de sociale (wijk)teams en integrale intakes. Maar ook door in te zetten op preventie en vroegsignalering. Intensivering en innovatie van aanpakken van schulden en armoede bieden een stevige basis voor gemeentelijk sociaal beleid.

Gemeenten vergroten hun grip op de instroom tot beschermingsbewind.
Het aantal mensen in beschermingsbewind groeit hard (jaarlijks met zo'n 40.000); de uitstroom is gering. Gemeenten hebben daar nauwelijks invloed op. Na drie onderzoeken daarover is het tijd voor maatregelen die verder gaan dan rapportages, experimenten en pilots. Sowieso is beschermingsbewind niet altijd het beste instrument voor iemand die uit de financiële nood moet worden geholpen.
De beperkte uitstroom van beschermingsbewind levert voor de gemeenten een aanzienlijke en langdurige kostenpost op. Hun werkelijke kosten zijn 1,5 tot 2 keer hoger dan de Rijksbijdrage. Daarom willen gemeenten graag meer grip op de instroom tot beschermingsbewind.

Een landelijke oplossing voor dit probleem zou zijn om het beschermingsbewind op een andere manier te bekostigen. Of door een eenvoudiger financieel stelsel. Maar de gemeente kan ook op korte termijn al iets aan deze stijgende kosten doen:

- Bij 70% van de aanvragen voor beschermingsbewind is de gemeente niet betrokken. Mensen worden bijvoorbeeld rechtstreeks doorverwezen naar beschermingsbewind vanuit maatschappelijk werk, de verslavingszorg of door de huisarts. Ga als gemeente in gesprek met dit maatschappelijke middenveld. Organiseer ontmoetingen waarbij de betrokken partijen elkaar leren kennen. Geef voorlichting over de financiële dienstverlening in de gemeente; maak inzichtelijk welke financiële hulpverlening is geregeld en in welke gevallen deze ingezet kan worden. Maak afspraken over de doorverwijzingen naar beschermingsbewind. Door in gesprek te gaan met het maatschappelijk middenveld kunnen ook de hiaten in de dienstverlening worden besproken en zo mogelijk opgevuld.
- Voor een toereikend en passend alternatief is alleen inkomensbeheer vaak niet voldoende. Bij de meeste aanvragen voor beschermingsbewind is sprake van een stapeling van problemen, bijvoorbeeld schulden en psychische problemen. Het sociaal werk kan in deze gevallen een rol van betekenis spelen, bijvoorbeeld bij het ondersteunen van een inwoner met psychosociale problematiek.
- De doelgroep van onderbewindgestelden verandert. Het aantal alleenstaande mannen en jongeren tot 25 jaar onder hen is bijna verdrievoudigd tussen 2010 en 2014. De gemeente moet haar financiële dienstverlening voor deze doelgroepen evalueren. Door het inzetten van preventie bij life events (bijvoorbeeld 18+, scheiding, aanvragen van een uitkering) kan de gemeente in een vroeg stadium in contact komen met deze doelgroepen, en kan beschermingsbewind worden voorkomen.

Gemeenten zetten in op de integratie van statushouders in de lokale samenleving

In 2016 vroegen circa 32.000 mensen asiel aan in Nederland (inclusief nareizigers). Gezinshereniging zorgt voor grotere aantallen nieuwe bewoners die snel moeten integreren. Door de onrust en ongelijkheid in de wereld zullen de asielaanvragen de komende jaren aanhouden. Voor iedere lokale samenleving is de grote uitdaging om samen met statushouders werk te maken van die integratie. Dit betekent dat:

- Statushouders integraal, structureel en vroegtijdig begeleid moeten worden bij hun integratieproces. Dat begint met Nederlands leren, aansluiten bij hun kennis en kunde, en direct onderwijs bieden aan peuters. Maar het vraagt ook om het organiseren van activiteiten en ondersteuning rond administratie, wonen, financiën en schulden, zingeving, dagbesteding, (vrijwilligers)werk en het opbouwen van sociale netwerken in de buurt. Dat bespoedigt hun inburgering en helpt om eventuele (zwaardere) problemen te voorkomen.
- Er draagvlak moet worden gecreëerd bij wijkbewoners voor de (tijdelijke) huisvesting van vluchtelingen en het voorkomen van mogelijke escalatie. Gebruikmakend van positieve lokale krachten.

Sociaalwerkorganisaties bieden naast ondersteuning in asielzoekerscentra ook ondersteuning door professionals en vrijwilligers in de eerste stappen naar participatie, taalbeheersing, zingeving en dagbesteding. Juist de structurele verbinding met de samenleving, de wijk en haar bewoners, maatschappelijke initiatieven, bedrijfsleven en vrijwilligerswerk bevordert de integratie en zelfredzaamheid van statushouders. Maatwerk in de moeizame zoektocht naar opleiding en werk vereist een flinke investering. Het sociaal werk helpt daarbij. Juist het opbouwen van een nieuw netwerk helpt statushouders om de regie over hun eigen leven terug te krijgen, en daarmee aan een duurzame plek in onze samenleving.

Gemeenten erkennen de waarde van het vrijwilligerswerk voor de lokale samenleving

Overal in Nederland zijn van oudsher enthousiaste vrijwilligers en hun organisaties (klein, groot, georganiseerd en in los verband) actief voor doelen die zij zelf belangrijk vinden. In de huidige energieke samenleving pakken mensen graag hun rol op het gebied van het democratisch proces, groen, duurzame energie, zorg, sport, cultuur, integratie en wat al niet meer. Op eigen initiatief, maar ook als de overheid hen daar om vraagt.
Dat laatste gaat echter niet vanzelf. Dat vraagt om een heldere gemeentelijke visie op de

ontwikkeling van de lokale samenleving, waarin de waarde en de randvoorwaarden van vrijwilligerswerk worden erkend en omschreven.

Goede acties voor die erkenning zijn:

1. *Door iedereen.* Ook mensen die geen werk hebben moeten vrijwilligerswerk kunnen doen. Denk aan mensen met een WW- of bijstandsuitkering en vluchtelingen.
2. *Op jonge leeftijd.* Nog te veel jongeren missen de leerzame en vruchtbare ervaring dat ze dankzij hun eigen talent iets kunnen betekenen voor anderen. En de samenleving mist daardoor hun inzet en langdurige intrinsieke betrokkenheid. Een duurzame en veilige samenleving ontstaat waar de overheid jongeren vroeg betrekt en stimuleert zich in te zetten voor de samenleving, bijvoorbeeld via een maatschappelijke stage.
3. *Samen.* Coördinatie binnen de lokale overheid van een goede infrastructuur voor vrijwilligers is van belang. Een betere aansluiting en samenwerking in dorpen, buurten en wijken van burgerkracht/vrijwilligerswerk, professionals en de lokale overheid, zal een hoop energie opleveren.

Gemeenten regelen dat mantelzorgers een beroep kunnen doen op ondersteuning thuis als dat nodig is

De WMO biedt volop kansen om de ondersteuning van individuele mantelzorgers te verbeteren. Gemeenten kunnen overbelaste mantelzorgers beter in beeld brengen. Ook bij het opzetten of uitbreiden van respijtmogelijkheden en het inzetten van vrijwilligers bij de ondersteuning van mantelzorgers zijn innovaties vanuit het sociaal werk mogelijk.

Gemeenten investeren in een wijkinfrastructuur voor de uitvoering van preventie WMO en WPG

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor gezondheidsbeschermende en -bevorderende maatregelen. Gezondheid is het vermogen van mensen zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven (Machteld Hubert, 2011), om zo op individueel en populatieniveau tot maximale bloei te komen (Jan Walburg, 2014).

Iedere burger is naar vermogen verantwoordelijk voor zijn eigen gezondheid. Elke burger heeft recht op de best passende zorg en goede informatie over gezondheid.

De gemeente kan bijdragen aan de opzet, uitvoering en afstemming van preventieprogramma's (WPG) en maatschappelijke ondersteuning (WMO) door:

- Multifunctionele Accommodatie (MFA): liefst onder één dak met wijkinformatiepunt en publieke ontmoetingsruimte.
- Aansluiten bij gezondheidsverschillen en gezondheidsvaardigheden, samen met sociale partners.
- Afspraken met wijkpartners over doelen, projecten en rollen op basis van een kwantitatieve en kwalitatieve wijkanalyse en een evaluatie van de gezondheidsprestaties.
- Wijkgemeenschap is medeverantwoordelijk voor gezondheid in de wijk, ook via een sociaal bestemmingsplan, lokale sponsoring en sociaal ondernemerschap.
- Laagdrempelige inloopplekken en participatieprojecten in de buurt voor meer zelfregie bij kwetsbare mensen.
- Gemeenschappelijke leer- en werkplekken: flexibele ruimten voor onderwijs-, innovatie- en ontwikkelactiviteiten voor en door inwoners, professionals, studenten en ondernemers in de wijk.
- Afspraken met inwoners of wijknetwerken over de relatie tussen formele en informele zorg, bijvoorbeeld over de rollen van mantelzorgers.

Inzet kwaliteit en professionalisering

Gemeenten gaan voor transparante kwaliteit in het sociaal domein.
Gemeenten (als opdrachtgever) en sociaalwerkorganisaties (als opdrachtnemer) willen in deze snel veranderende tijd transparant zijn over hun kwaliteit tegenover cliënten (mede in relatie tot reële prijsvorming). Sociaal Werk Nederland heeft daarom samen met sociaalwerkorganisaties een eigen kwaliteitslabel ontwikkeld. Dat label is gestoeld op waarden en normen, en focust op getoond vakmanschap en effectieve dienstverlening, en niet op protocollen en procedures. Gemeenten gaan in gesprek met sociaalwerkorganisaties over de kwaliteit en de invulling daarvan in onder meer hun inkoopbeleid.

Professionaliseringplannen van sociaalwerkorganisaties bieden gemeenten een kans voor cliëntgerichte beleidsontwikkeling.
Sociaalwerkorganisaties nemen bij hun professionaliseringsplannen de inbreng van (ervaringsdeskundige) burgers mee. Dit biedt gemeenten een uitgelezen kans om het gemeentelijk beleid nog beter aan te laten sluiten bij wat burgers willen en kunnen.

Meer weten?
Sociaal Werk Nederland wenst u en de afdelingen veel succes met de voorbereidingen voor de gemeenteraadsverkiezingen. Voor een nadere toelichting en extra informatie kunt u contact opnemen met Marcel Mathijssen, 06 – 29259412; mathijssen@sociaalwerk.nl